

קהל עדת ישורון

ירושלים

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת נשא (שווארץ שבת) ס"ח:

א] הטעם לאמירת אב הרחמים בשבת

למנהג אשכנז אין אומרים את תפילת "אב הרחמים" בכל שבת, אלא בשבתות שלפני שבועות ולפני תשעה באב, (שבתקופות אלו נחרבו הקהילות בעוה"ר), וכן נהגו להזכיר אז את שמות הקהילות שחרבו. ולמנהג פולין אין אומרים "אב הרחמים" בכל שבת, וכמבואר ברמ"א (סוף סימן רפ"ד).
ובין כך או כך צ"ב מדוע קבעו דוקא בשבת להזכיר את חורבן הקהילות, הלא אין אבילות בשבת (עכ"פ בפרהסיא).

ובבית יוסף (סימן רפ"ד) האריך בזה בשם שבלי הלקט, ותוכן דבריו הוא שאנו מתפללים שלא יענשו הנפטרים בסבתנו, וכמו שאמרו חז"ל לענין עגלה ערופה שכשמתפללים "כפר לעמך וכו' אשר פדית", זוהי תפילה שלא יענשו הנפטרים בסבתנו. וכתב שם שקבעו בשבת את התפילה הזאת משום שאז הוא זמן מנוחה לנפטרים. (וכנראה הכוונה שמכיון שהוא זמן מנוחה, על כן אז היא עת רצון לבקש על כך).

ובביאור הגר"א שם (הביאו בביאור הלכה שם), ביאר שהוא משום "והחי יתן אל לבו", וקבעוהו בשבת מכיון שאז נאספים המון העם.

ויתכן שישנו כאן ענין נוסף, שאנו מתפללים על החיים שינצלו מכל רע בזכות הנפטרים שמסרו נפשם על קדושת השם, וכנראה כן מכל מה שתיקנו בנוסח הזולתות בשבתות אלו.

ועל כל פנים אין כאן ענין של אבילות בשבת, וכנ"ל שאין אבילות בשבת, גם הלא לא הוסיפו על זמני האבילות, וכמו שאנו אומרים בקינות "וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה, ואין להקדים זולתי לאחרה".

ב] והחי יתן אל לבו

ומכיון שתכלית אמירת "אב הרחמים" היא "והחי יתן אל לבו" וכנ"ל בשם הגר"א והביאור הלכה, ראוי אולי להתבונן בענין של קידוש השם.
והנה כבר תמהו הקדמונים מדוע אנו מזכירים כל כך הרבה את עקידת יצחק, הלא רבים מישראל מסרו נפשם על קדושת השם. ויישבו שאדרבה – כוחם של ישראל למסור נפשם על קידוש השם בא לנו בירושה ממסירות נפשם של אברהם ויצחק בעקידה.

ויעויין עוד בבית הלוי (סוף פרשת וירא), שביאר שכל ענין זכות אבות אינו בקשת רחמים בגלל אבותינו, דמה יועיל מעשה האב לבן, וכמאמרם "לא הציל אברהם את ישמעאל", אלא אנו מבקשים שנוכה בזכות המידות הטובות שירשנו מאבותינו, "ומה יפה ירושתנו". וכעין זה ביאר הגר"א דסלר (מכתב מאליהו ח"א מעמוד 8), שזכות אבות היינו זכות אבות.

והעולה מזה שב"והחי יתן אל לבו" שמוטל עלינו, כלול אולי גם להתבונן בכח של קידוש השם שירשנו מאבותינו.

קהל עדת ישורון

ירושלים

והנה אין לנו ח"יו (ובעז"ה גם לא יהיו) נסיונות למסור עצמנו על קידוש השם, אולם כבר כתבו הקדמונים שלחיות על קידוש השם הוא דבר יותר קשה מלמסור הנפש על קידוש השם.

(ובבית הלוי שם ביאר מדוע בפסוק מוזכרת העקידה בתור נסיון שלא אברהם, ואנו מזכירים את עקידת יצחק, דהוא משום שנסיונו של יצחק למסור נפשו על קידוש השם היה קטן מנסיונו של אברהם להמשיך לחיות בלא יצחק, יעוש"ה, ומכיון שאת כוחו של יצחק ירשנו בשלימות ולא את של אברהם, לכן אנו מזכירים בדוקא את עקידת יצחק, וכנ"ל).

והנה בשערי תשובה (ש"ג, קנ"ח) כתב שעיקר עבודת האדם בעולמו הוא לקדש את השם, והתורה והמצוות ניתנו לאדם לקדשו כדי שיהיה ככלי שרת קדוש הראוי לשמש לבוראו, יעו"ש.

וע"פ דבריו מובן היטב נוסח התפילה בימים נוראים "כי מקדישך בקדושתך קידשת, נאה לקדוש פאר מקדושים".

ויהי רצון שנזכר לקדש שם שמים בכל מעשינו ודרכינו.